చీకటి తప్పు

వేలూరి శివరామశాస్త్రి, శతావధాని

౧

(క)

కర్మభూమియందలి కన్యకామణు లందఱవలెనే చూడమ్మకును ఎనిమిదవయేఁటనే తాళిపడెను. చాలమంది కన్యకామణులవలెనే తొమ్మిదవయేఁట తెగెను. ‘ఇదిగోఁ బసుపు, అదిగో ముసుఁగు!’

చూడమ్మకు తల్లిదండ్రులు చేసిన పెండ్లి గుఱుతు లేదు. కాని తానును సుబ్బారావును చేసికొనిన పెండ్లి నేఁటికిని గుఱుతు. మగనిచావు గుఱుతులేదుకాని ఆదినములలో వియ్యాలవారును, తనతల్లియు చేసిన యుద్ధము హృత్కవిలె. విశేషించి నాఁడు తనతల్లి మాణిక్యము చేసిన ముద్దు చూడమ్మకాతాలో పెద్దపద్దు.

‘ఓసి ముండాకూఁతురా! పూర్వజన్మంలో ఎవరితాడో తెంపావు, ఇప్పుడిల్లా తెంపుకున్నావు. అత్తిల్లు అవడోలుచేసి మాయింట్లో అంగడి పఱుచుకున్నావు’ అని మాణిక్యము చూడమ్మను వేదాంతశాస్త్రముతో తిట్టెను.

సంఘమువారుగూడ నపు డూరక చూచుచుఁ గూరుచుండలేదు. ‘ఎన్నఁడూ లేని బాపనోరి ఆచారం మొదలుపెటితే బెడిసికొట్టదూ?’ అని వారు సనాతనమతముతో తిట్టిరి.

చూడమ్మతండ్రిపేరు రామస్వామిగుప్త. ఇంటిపేరు జనములవారు. అతనికి కోస్తావ్యాపారమును, బట్టల అంగడియు, వడ్లమరయును గలవు. “చిల్లర శ్రీమహాలక్ష్మి” యని యతఁడు చిల్లర దుకాణమును విడనాడలేదు. చిన్ననాఁడే అతఁడు బి. ఏ. పరీక్ష ప్యాసాయెను. ఇంత లౌకికసంపత్తి యున్నను కొన్ని ప్రాంతములలోఁ గల ‘మధ్యాహ్నపు మాదిగవాళ్లు’ అను కళంకము నతఁడు తన యాచారముచే క్షాళన చేసివయిచెను. గర్భాష్టమములలో కన్యాదానముచేసి దానిఫలము నతఁడు దక్కించుకొనఁ గలిగెను గాని అల్లుని మాత్రము దక్కించుకొనలేకపోయెను. దేవుఁడు చేసినదాని కెవఁడేమి చేయఁగలఁడు?

తల్లి కనుఁగొనిన పూర్వజన్మదోషమును, సాంఘికులు కనుఁగొనిన పరధర్మావలంబనమును, తండ్రి కనుఁగొనిన దైవేచ్ఛయుఁ గలిసి లోకకల్యాణముగా మాఱి చూడమ్మపుస్తెను పుటుక్కున త్రెంపి వయిచెను.

తానును సుబ్బారావును గలిసి చేసికొనిన పెండ్లి నేఁటికిని చూడమ్మకు గుఱుతు. ఈపెండ్లిగుఱుతుండుటకు చాలఁ గారణములు గలవు. చూడమ్మకు సుబ్బారావు హంసాయీ. అతఁడు తండ్రిని బలిగొనిపుట్టెను. పదపడి గుప్తదంపతుల యింటిలో మగపిల్లలు లేని లోటును తీర్చెను.

పెండ్లి కాకమునుపు చూడమ్మసుబ్బారావులు పలుమాఱులు పెండ్లియాట లాడుకొనిరి. ప్రతి పర్యాయమును సుబ్బారావు ఏదియో కారణమున—సరియగు కారణమే కావచ్చును: కారపు పూసయో, జిలేబియో తక్కువ వచ్చియుండును గావున అతఁడు అలిగి పెండ్లిపీటఁమీఁదనుండి లేచిలేచి పోయెడివాఁడు. చూడమ్మ ఏఱుకొని ఒడిలో దాఁచికొనిన పది పెద్దపకోడీలు శుల్కముగా పుచ్చుకొనినపిదపనే కుదురుగా కూరుచుండెడివాఁడు.

(ఖ)

చూడమ్మతలను మంగలవాని కప్పగింపవలసిన సుముహూర్తమునకు ముందు గుప్తదంపతులు చాల గడబిడలలో నుండిరి. ‘భర్త ఆస్తి భార్యదా? లేక భార్య ఆస్తి భర్తదా?’ అను వివాదము అపుడు సంభవించెను. ‘భార్య ఆస్తి భర్తదే’ అని శ్రుతిస్మృతి ప్రమాణములతో వియ్యపురాలు యుద్ధమునకు మోటు

కొనెను. "చనిపోయిన తరువాత మగనిహక్కు మగువదే" యని మాణిక్యమ్మయు అప్రమాణములతోడనే డీకొనెను. ఈతగవు తీర్చుటకు తలచెడిన తలిరుఁబోఁడులు తలవెంట్రుకలంతమంది నిండోలగ ముండిరి.

"నీవు మాణిక్యమ్మను వెనకేసు కొస్తున్నావు, వాళ్లు ధనికులనిన్నీ, గ్రామబలమును చూచుకొనిన్నీ చెపితేసరా?" అని ఒకన్యాయవాదిని దెప్పఁగా "నీవు నాంచారును వెనకేసుకు రాలేదూ? ఫీజుకోసం నోరు పాడుజేసుకోఁగూడదు" అని మఱియొక న్యాయవాదిని చేతులుత్రిప్పెను. 'నీకు అరిచేతులో పళ్లున్నయ్యే!' అని యొకతె యనఁగా 'నీనాలుకలో నాభిఉన్న' దని మఱియొకతె యనెను. ఇటు లాన్యాయవాదిను లందఱును న్యాయముకొఱకు ప్రాణములనయినను ఈయఁదలఁచుకొని యుండఁగా సుబ్బారావు దొంగవలె తొంగిచూచి పురుగువలె ప్రాఁకి చూడమ్మకడకు వచ్చెను.

చూడమ్మ ఆవివాదరసమున మునిఁగియుండెను. సుబ్బారావు వచ్చి మెల్లగా చూడమ్మను గిల్లెను. చూడమ్మ దద్దరిల్లి చూచెను. సుబ్బారావు తన అరచేతి వెనుకభాగమును మూతి కానించుకొని కన్నులను ముఖమును ఒక వింతభంగిగాఁ బెట్టెను. ఈ భంగివలన వియ్యాలవారి యీవేడుకకన్న పెద్దవేడుక యేదియో యొకటి కలదని చూడమ్మ గ్రహించి స్వరము తగ్గించి 'ఏమిటి?' అని యనెను. 'మాయింట్లో యెవళ్లూ లేరు. అక్కడ చాలపెద్ద తమాషావుంది. పకోడీలు కూడా ఉన్నయ్' అని భూదేవిని సాక్షిగా పెట్టుకొనినటులు నేలఁ జూచుచు సుబ్బారావు మెల్లగా ననెను.

చూడమ్మమొగము తామరపూ వయిపోయెను. లోఁగడ సుబ్బారా వెన్నఁడును అట్టిగౌరవ మాడుఁదానికిచ్చియుండలేదు. కావున చూడమ్మ వెంటనే 'సైఁ.' అనెను. సుబ్బారావు 'దబ్బున రా' అని ప్రాణపణముగా ప్రాఁకిపోయెను. చూచుచున్న చూడమ్మ కావిద్య వెంటనే వశ్యమాయెను. కొలఁది నిమిషములలోనే చూడమ్మ సుబ్బారావుమేడ యెక్కి అచట నున్న తమాషాయంతయుఁ జూచి విస్తుపోయెను: పసుపుబట్టలు! నల్లపూసలు! మంగళసూత్రము! అక్షింతలు! కొబ్బరి బొండములు! కారపుపూస! జిలేబి! పైని పకోడీలు!

చూడమ్మ 'ఇప్పుడు పెళ్లి చేసుకోవచ్చా?' అని ధర్మశాస్త్ర మడిగెను.

'ఓ చేసుకోచ్చు. ఢంకామీఁద దెబ్బకొట్టి చేసుకోచ్చు. మనూళ్లో మొన్న చేసుకోలా రాధాగుపతి? ఊరేఁగుతుంటే మనం చూడఁబోయేతలికె మీఅమ్మ తలుపులు తియ్యాలా?' అని సుబ్బారా వనఁగనే చూడమ్మ అతనిని కౌఁగలించుకొని గిర్రున త్రిప్పి తానును గిరగిర తిరిగెను.

వెంటనే వా రిరువురును పసుపుమధుపర్కములు ధరించిరి; పెండ్లిపీఁట లెక్కిరి; చెఱియొక కొంతసేపును పౌరోహిత్యము నెఱపుకొనిరి.

చూడమ్మ నడుమ నడుమనొక మెఱ్ఱికాయ తిని తనభార్యాత్వమును చక్కగా పరిపాలించెను. ఆనాఁడు సుబ్బారావు పీఁటమీఁదినుండి యొక యంగుళమేనియు జరుగలేదు. పకోడీలు నములుచు, వారు తలఁబ్రాలలోనికి దిగిరి. అవి వారితలలేకాక మేడక్రిందివారి తలలగూడ నభిషేకింపఁ దొడఁగెను.

ఇంతలో రసభంగ మాయెను. రసముజోలి యేమి? పెండ్లియే భంగము కావలసివచ్చెను. వారాగది తలుపులు వేయుట మఱచిపోయిరి. పెండ్లియాట పకోడీలయాటలో పడినతరువాత వా రీదరిద్రలోకమును విస్మరించిరి.

అచట రాహుకాలము సమీపించెనని మంగలవాఁడు తత్తఱపడెను. గుప్తదంపతులు చూడమ్మకొఱకిల్లంతయు గాలించిరి. 'ఎంతచిన్నకట్టె అయితే మాత్రం యేం? ఆఁడపుటక పుటితే తెలియదా? ఏనూయే చూసుకుందో, ఏగోయే చూసుకుందో' అని మాణిక్యమును, రామస్వామిగుప్తయు లోఁతు లోఁతు చోటు లన్నియు వెతకి వేసారి యీయింటి నూతికడకు వచ్చిరి.

మేడమీఁదినుండి అక్షింతలు రాలుచుండెను. వారదిచూచి గబగబ మేడ యెక్కిరి. వారెంత లోఁతున వెదకిరో చూడమ్మ అంతయెత్తుననే యుండెను. వారెంత యమంగళమును శంకించిరో అంత మంగళమునే చూచిరి.

చూడమ్మను సుబ్బారావు కిచ్చుటకు గుప్త విశ్వప్రయత్న మొనరించెను. 'చూడా, నీ వెవరిని చేసుకుంటావే?' అని అడుగఁగా 'సుబ్బారావును చేసుకుంటాను' అని పలికెడిది. కాని మాణిక్యము పడనీయలేదు.—'మేనరికము మీఱుట మహాపాతకము' అని సనాతనముకదా! అందులో మాణిక్యము సనాతన మతమున అగ్ర్యాణిముత్తైము!

వీరు సొంతముగా కట్టుకొనిన ఈమంగళసూత్రమును మాడఁదలఁచియు చూడఁజాలక గుప్త తన మొగముమీఁద గుడ్డవేసికొనెను. 'నీ కీపిశాచపు ఆట యెవరు నేర్పారే?' అనుచు పరుగెత్తి మాణిక్యము కూఁతురిముడ్డిమీఁద రెం డంటించి 'ఈతడవ ఈ మేడ యెక్కిచూడు' అని ముక్తాయి యిచ్చెను.

చూడమ్మ ఏడువలేదుగాని సుబ్బారా వేడ్చెను. ఆయుత్సవము తనకుఁగూడ జరుగఁగలదనియో, లేక చూడమ్మకు జరిగిన దనియో యెవరు చెప్పఁగలరు?

మాణిక్యము జుట్టుపట్టుకొని చూడమ్మను ఈడ్చుకొనిపోయెను. వెంటనే సుబ్బారా వేడ్పుమానెను. ఇంతలో రాహుకాలము వచ్చివేసెను. దాని బలముననో, లేక యీపిన్నవారు లంగించుకొనిన లగ్నబలముననో నాఁటి కేశఖండనము నేఁటివఱకు కాఁగిపోయెను.

(౪)

మాణిక్యమున కింకను ఇరువదియయిదేండ్లు దాఁటలేదు, గుప్త కిరువదియాఱు దాఁటలేదు. ఈ పిన్నదంపతులనడుమ ఈ బాలవిధవ.

చూడమ్మ రామస్వామిగుప్త కల్లారుముద్దుబిడ్డ. తల్లి కోకిలవలె కని పాఱవయిచెను. దాది పాలిచ్చెను. తక్కినపోషణమెల్లయు కాకివలె తండ్రిది. అట్టి తండ్రికి ఆబిడ్డ యిపుడు పెద్దపులి అయిపోయెను.

స్వర్గ, నరకలోకముల భూగోళశాస్త్రము, అచట చనిపోయిన మగఁడుగాని భార్యగాని ఉండు చోటు, అచట నున్న భర్తలకును భూలోకమునందున్న భార్యలకును గలసంబంధము, విధవల వేషభాషలు వగైరాలు చక్కగా తెలియునటులు మాణిక్యము కూఁతురికి బోధింపఁ దొడఁగెను.

పెండ్లిలో మగనిమొగమును తిన్నగాఁ జూచిన గుఱుతు చూడమ్మకు లేదుగాని యిపుడీ తల్లి చెప్పిన పాఠమువలన తా నూహించుకొనిన మగనిరూపము ఎదుట నున్న చిత్తరువునంత విశదమైపోయెను. మనోనేత్రమున ఆరూపము కానఁబడఁగనే చూడమ్మకు చెమట పోసెడిది. వెంటనే చూడమ్మ తండ్రికడకు పరుగెత్తెడిది.

రామస్వామిగుప్త ఈగాబరా గమనించి 'ఏమమ్మా, ఒడలంతయు చెమటపోసినది' అని అడుగఁగా చూడమ్మ ఏడ్చుటతక్క మఱియొకసమాధానము చెప్పఁజాలకపోయెడిది.

తల్లి నియమించిన యాహార మాఱునెలలు ఒంటపట్టఁగనే చూడమ్మశరీరమును ఎనాటమీ విద్యార్థులు బేరమాడఁ దొడఁగిరి. ధర్మశాస్త్రమునందు మిక్కుటమయిన శ్రుతపాండిత్యము కల ఆతుమ్మరిసూరమ్మగారు ఒకనాఁడు మాణిక్యమును చూడవచ్చి ఆమె పరకాష్ఠకు విస్తుపోయి— వేషభాషలు వేయించవచ్చును గాని కడుపు మాడ్పఁగూడదు. ధర్మమును సాధించుటకు శరీరము ఉండవలయునుగదా!' అని విధవాధర్మరహస్యమును టూకీగా తెలిపిపోయిరి. తుద కీమయినపుబొమ్మకు మందు మాడవలసివచ్చెను.

హకీములును, భిషఙ్మణులును, డాక్టరులును దొడ్డ దొడ్డ మందులజాబితాలు వ్రాసియిచ్చిరి. లక్ష్మీదేవికి సూక్ష్మశరీరము లయిన ఆమందులు తుట్టతుదకు కర్మవిపాకమును సూచింపఁదొడఁగెను. కాని ఆరోగనిదానమును చూడమ్మయే ఒకనాఁ డిటులు కలవరించెను: "అమ్మొచ్చె అమ్మొచ్చె! ఈయాటొద్దు ఈయాటొద్దు!

పారిపోదాం పారిపోదాం సుబ్బారావుబావా చచ్చిపోతున్నా."

మాణిక్యము ఉలికిపడి లేచి ఈకలవరింత వినెను. నిదురపట్టక యటునిటు కొట్టుకొనుచున్న రామస్వామి గుప్త విని 'కలలోఁగూడ నీబెదురేనా ?' అని యనెను.

"మావాఁడుకదా యని చెప్పడానికి నోరు రాలేదండోయ్. వాఁడే దయ్యమయి పట్టుకున్నాఁడండోయ్! లేకపోతే పిల్ల ఇల్లా అయిపోతుందండోయ్! చచ్చిపోయినా వాఁడి కింకా మనసు తీరలేదండోయ్' అని మాణిక్య మొక దీర్ఘము తీసెను.

'కుంఫిణీవారి యేలుబడిలో దయ్యము లన్నియు ఆవిరిగా మాఱిపోయినవి.' అని గుప్త యనెను.

'మఱీ విడ్డూరం, అమ్మాయికి విభూతి పెట్టించండి.'

'శాశ్వతముగా పెట్టించితిని.'

'దయ్యాలు లేవంటారా ?'

'నేను కాదుగదా, నాకు ఆవల ఏడుతరముల వారుగూడ ఆవిషయమున జాత్యంధులు. ఒకవేళ నీకు భూతదృష్టి ఉండియుండవచ్చును.'

మాణిక్యము చిరాకుపడి చూడమ్మ మొగమును పరీక్షించుచుండెను. చూడమ్మ ఉలికిపడి చూచును గదా మొగములో మొగము పెట్టి చూచుచున్నతల్లి!

'అమ్మో చంపేస్తుంది సుబ్బారావుబావా ?' అని చూడమ్మ కంకపట్టుపట్టి యేడ్వఁదొడఁగెను. మాణిక్యము అది చూచి—'నారసింహమంత్రం పెట్టే ఆశాస్త్రుల్లుగారిని తీసకరండి' అనెను.

'నీ వెడముగా నున్నచో దయ్యము పాఱిపోవును.' అని గుప్త యనెను. మాణిక్యము రుసరుసలాడుచు దూరముగా తొలఁగెను గుప్త జోలకొట్టఁగా చూడమ్మ అనతికాలముననే నిదురించెను. గుప్తయు మఱి మాటాడక తనశయ్యా నాశ్రయించెను. మాణిక్య మేమి గొణఁగుకొనెనో వినఁబడలేదుగాని ఆమఱు నాఁటినుండియు రామస్వామిగుప్త కామె ప్రవర్తనలో కొంచెము మార్పు కానిపించెను.

(ఘ)

'ఏమిటి చూచుచున్నావు ?' అని గుప్త యడిగెను.

'దీని కలవరింతలకు భయమువేసి బడిలోనికిఁ బంపితిని. ఇంకను రాలేదు. అందుకు చూచుచున్నాను.' అని మాణిక్య మనెను.

'అటులనా ?'

ఆఁడపిల్లల బడినుండి చూడమ్మ తమయింటి సందువఱకు లేడివలె వచ్చెను. అచట ఆబాలికకు మందగుది తగిలెను. గుమ్మముమీఁద కాలుపెట్టి తల్లిని జూచువఱకు కలకలలాడు చూడమ్మ మొగము కాటుక యయిపోయెను. మాణిక్య మా మార్పు గ్రహించెను.

చూడమ్మ లోనికేగి తన పుస్తకములు సర్దుకొనుచుండెను. తల్లి యచటి కేగి బట్టలు మార్పించి 'అమ్మాయీ, కాసేపు సుబ్బులు బావతో ఆడుకొనిరా' అనెను.

'నీవు కొట్టవూ?' అని చూడమ్మ యనెను.

మాణిక్యము నవ్వి 'కొట్టను' అని యనెను.

'నన్ను కొడితేమా నే; బావను?'

'కొట్టనమ్మా కొట్టను. నిన్నూ కొట్టను; అత గాణ్ణీ కొట్టను.'

'నాన్న కొట్టరూ?'

'నాన్నా కొట్టరు. అభయం పెట్టుకోవు. ఆడుకోరాపో.'

'పొద్దుపోతే నే నివ్వేళ అక్కడే పడుకోచ్చా?'

'పొద్దు పోకుండా పిలుస్తాలే.'

'పోనీ బావని తీసుకో రావచ్చా?'

'ఆతని మామ రానియ్యడమ్మా. అదిగాక ఆతగాఁడు చదువుకోఁడూ?'.

'పోనీ ఇద్దరుమూ ఇక్కడే చదుకోమా?'

'సరేలే, ముందుపోయి ఆడుకోరా, నేను కేక వెయ్యంగానే రా యేం?'

తనతల్లి అనుకొనని అనుమతిని ఇటులు ఈయఁగనే ఆయింటికిని ఈయింటికిని నడుమనున్న యిఱుకు సందునఁబడి చూడమ్మ తుర్రుమనెను

సుబ్బారావంతకుముందే బడినుండి వచ్చెను. డాబామీఁద మూన్నాళ్లనుండియు నతఁడొక నూయి త్రవ్వుచుండెను. నేఁడది పూర్తిచేయుటయే కాక నలుదెసలకును కాలువలనుగూడ ఏర్పాటుచేసెను. ఇప్పుడు పాతాళగంగదెచ్చి యాకాశగంగ చేయుటకు ఉపక్రమించెను. అంతలో చూడమ్మ యెదురాయెను. అతఁడామెతఁ గూలెను.

'భయపడకు భయపడకు! మాఅమ్మ కొట్టనన్నదిగా' అని చూడమ్మ యనెను.

'కొట్టరూ?'

'ఊఁహుఁ.'

'ఎందుకు కొట్టరు?'

'పాపం నా మొగుడు చచ్చిపోయాఁడని.'

'ఔను పాపం ...... నీ మొగుడు చచ్చాడు కామా?'

'ఆఁ'

'అయితే చచ్చినవా ళ్లేమవుతారు?'

'ఇంతేనా? నీకు తెలియదూ? నిన్నడుగుదామనుకుంటున్నాను'

'బళ్లో మాకింకా ఆపాఠం చెప్పలేదు.'

'అల్లాగా? మా అమ్మ కన్నీ తెలుసు. అంధా మా అమ్మ చెప్పినట్లే అవుతుంది.'

'పెద్దవాణ్ణయితే నాకూ తెలుస్తుంది.'

'రాత్రి ఏమయిం దనుకున్నావు? కొండంత కల వచ్చింది.'

'ఏది చెప్పు?'

'నేను మాఅమ్మ చెప్పిన స్వర్గలోకంలోకే ఎగిరిపోయాను. అక్కడ పాపం నామొగుడున్నాడు. ఆమొహం చూడంగానే నాకు చచ్చేటంత భయం వేసింది.'

'నన్ను పిలవకపోయావా?'

'పిలవలేదేం? నిజం చెప్పు!'

'నాకు వినబడందే?'

'వినఁబడ్డా లేదంటావు? ఆమట్టుగా అక్కణ్ణుంచి ఇక్కడికి, సరిగ్గా ఇక్కడికే కూలిపోయాను. ఎంత దెబ్బ తగిలిందనుకున్నావు?'

'జామా ఆయిల్ రాసుకోక పోయావా?'

'తెమ్మంటే నీవు తేందే చగురుడల్లే? సరే; ఆపాళంగా ఆడుకుందాం రమ్మని లాక్కొపోయావు. పెళ్లాట అయితే అమ్మొచ్చి అంటిస్తుందని అంటూ ఉండగానే అమ్మొచ్చింది. రా రా రా అని ఎంత మొత్తుకున్నా నీవురాందే. అమ్మ రానేవచ్చింది; గొంతు పిసకనే పిసికింది. ఎందుకమ్మ నీతో ఆడుకోటం? చస్తూంటే చూస్తూ కూచుంటావు. జిళ్లాయిలు పెట్టేదా?'

'వొద్దు వొద్దు.'

చూడమ్మ జిళ్లాయిలు పెట్టుటకు మెలమెలగా వేళ్లు సవరించెను. సుబ్బారావు వెంటనే ఆవేళ్లను అంటించి 'ఇదుగో చూస్తూ కూచుంటా ననుకున్నావా? నిన్నెత్తుకోపోయి ఎగిరెగిరి అక్కడికిపోతాను.' అని వేలితో ఆకాశముచూపి 'అక్కడ పెళ్లి చేసుకుంటాను. ఏం?' అనెను.

'చూదాంగా' అని చూడమ్మ అనుచుండగా మాణిక్యము బిగ్గఱగా 'అమ్మాయీ' అని పిలిచెను. సుబ్బారా వొక వెర్రిమాపు చూచెను. చూడమ్మ యిటులనెను. మాయింట్లో పడుకుందుగాని రావూ? పకోడీలు చేశారు.'

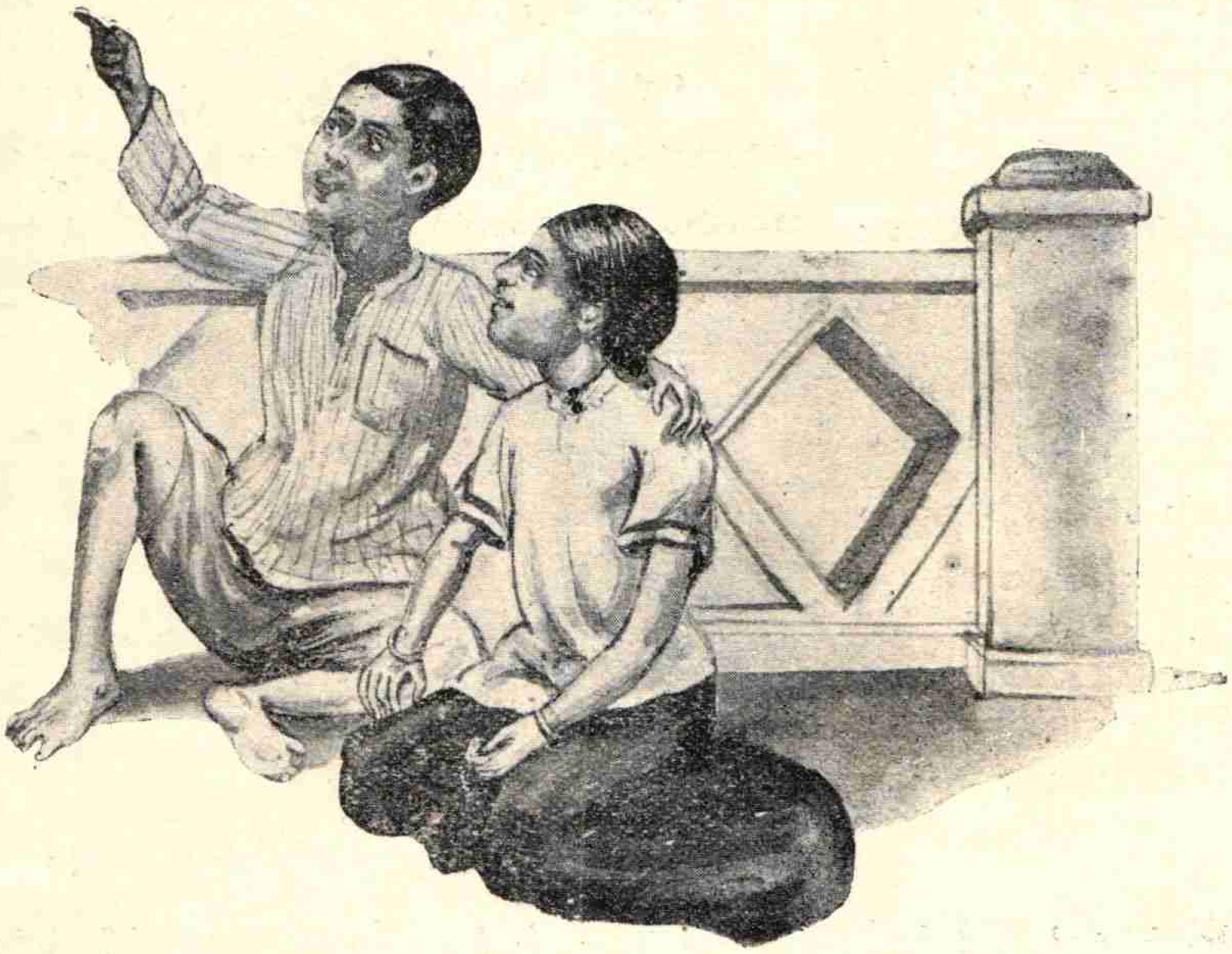

“ అని వేలితో ఆకాశముచూపి...... పెళ్లి చేసుకుంటాను ఏం అనెను.’

‘ఊఁహుఁ. ఇక్కడే పడుకుందాం ఉండు. ఇవ్వాళే వెనకటి లా కాకుండా మామయ్యచేత గదికి గడియలు వేయించేదాం.

‘చూడా?’ అని మాణిక్యము త్రిమాత్రా కాలము ఉపయోగించి పిలిచెను. ఆపిలుపునకు చూడమ్మ ప్రత్యుత్తరించిన ‘ఆఁ.’ అను అచ్చు హ్రస్వమో, దీర్ఘమో, లేక ప్లుతమో యేవైయాకరణుఁడును చెప్పఁజాలఁడు. ఫోనెటిక్సులో అది క్రొత్తస్వరము. అది సుస్వరమో, లేక అపస్వరమో యేగాయకుఁడు కనుఁగొనఁగలఁడు?

తమ కూఁతురి శరీరవీణ యెంతకంపించెనో ఆతలిదండ్రులు ఆస్వరమువలన కనుఁగొనిరి. దానికి ప్రతిఫలముగా చూడమ్మ సుబ్బారావుతోసహ తమ యింటికి వచ్చెను.

(౫)

చూడమ్మ విధవాధర్మమునుండి యిటులు మనుష్యధర్మములోఁ బడినతరువాత రామస్వామియిల్లు మరల నెప్పటివలె నాయెను. మయినపుబొమ్మగా మాఱిన చూడమ్మ మరల కుందనపు బొమ్మయాయెను.

గడ్డపేలికవలె నయిన రామస్వామి క్రమక్రమముగా కోలుకొనెను. మాణిక్యముయొక్క మనస్సే కాక శరీరముగూడ మాఱె నని రామస్వామి కనుగొనుట అరిది. ప్రతిదిన మెల్లపుడును చూచువారికి శరీరముయొక్క హానివృద్ధులు తెలియవు కదా! కాని క్రొత్తగా చూడవచ్చినవారికి అతిసులభముగనే ఆ సంగతి తెలియవచ్చెను. ‘ఆయింటికి ఇఁక ద్వారబంధములు కొంచెము పెద్దవి చేయించుకొనవలసి యుండు’ నని వారనుకొనిరి.

‘సంసారికి తన కుటుంబమే బ్రహ్మాండము. తన సుఖమేస్వర్గము; తనదుఃఖమే నరకము. ఇట్టికూఁతుండ్రు, ఇట్టి తలిదండ్రులు ఈ భరతఖండమున నెందఱు కలగో కదా! ఇట్టి భరతఖండము లీ విశ్వమున నెన్నియో! అందు ఈజీవియెంత? దీని సుఖమెంత? దీని దుఃఖమెంత? ఇది లీలయా, ఖేలయా? ఇది సత్యమా, అసత్యమా?’ అని రామస్వామి యనుకొనెను.

చూడ బడి వదలిపెట్టి చూడఁజూడ చూడమ్మయారయెను. సుబ్బారావుబావగూడ సుబ్బారావుగారయిరి. చూడమ్మ యిపు డుపాధ్యాయులకడ నింత యింగిలీషును, ఇంత సంస్కృతము, నింత తెలుఁగును, ఇంత గానము, నింత చిత్రకళను, అభ్యసింపఁ దొడఁగెను.

సుబ్బారావుజేబులో నొకగడియారము బంగారుగొలుసుతోసహా ప్రవేశించెను. మనికట్టును మఱి

యొక గోలుసు ఆంజనేయవిగ్రహముతో నలంకరించెను. అతఁడు హైస్కూలును వదలిపెట్టెను. అతని మామ గృహపరిపాలనము చేయఁబూనుకొనెను. అతఁడు చదువులకుఁ జెన్నపట్టణము ప్రవేశించెను.

చక్కగా సంసారము చేయుచున్న యిల్లాండ్రందఱవలెనే మాణిక్యమునకును రెండుమూడు కానుపులు వచ్చిపోయెను. మాణిక్యము మరల దృఢప్రతిజ్ఞతోడనే యుండెనుగాని రామస్వామిమాటమాత్రము చెప్పలేదు.

కన్యలందఱవలె చూడమ్మ ఏకాంతమునందు తిలకము దిద్దుకొనును. కాని కొంచెముసేపు ఉంచుకొని అద్దములోఁ జూచుకొని పిదప చెఱిపివేసికొనును. తండ్రి తనకేఱికోరి పంపిన వలువలలో మేలి వేఱి ధరించి వెంటనే విసర్జించును. అత్తగారు హరించినందు వలన రెట్టిగా లభించిన నగలు దాల్చి తీసివేయును. వీని కన్నిటికిని శిరోభూషణముగా సరస్వతిని తలఁదాల్చును. 'దీని మగఁడు చావలేదు; ఎక్కడో కనఁబడకుండా ఉన్నాఁడు' అని మాణిక్య మొకానొకపుడు భ్రమించుచుండును.

ఒకనాఁటి ప్రొద్దున విధవోద్ధారకసభవారు ఒక పెద్దపద్దు కాకితముతో రామస్వామికడకు వచ్చిరి. రామస్వామి వారి కాతిథ్య మిచ్చెను. వారు దానికి బదులుగా అతనికి ఈపద్దుకాకిత మిచ్చిరి. రామస్వామి దానిని పరిశీలించి ఇంటిలోనికి పోయి కొన్ని కాకితములు తెచ్చి వారికి సమర్పించెను.

సభానాయకుఁడు ఆ కాకితములు విప్పెను— నూఱురూపాయలనోట్లు పది! సభానాయకునితోపాటు సభవా రందఱును తమసంతోషము నీ రీతిగా విశదీకరించిరి: 'అయ్యా, తమచేతితో తమ పద్దు వ్రాయింపుఁడు.'

రామస్వామి యిటు లనెను: "లక్ష్మీ ప్రసాదమయినతరువాత సరస్వతీప్రసాదమున కాసింతురా? సరస్వతిముందు; లక్ష్మివెనుక. లక్ష్మి ముందయినచో సామాన్యముగా సరస్వతి యుండదు."

చూడమ్మ యిపు డొక భావనాప్రపంచమును సృజించుకొనఁగలదు; ఆసృష్టిలోని మంచిసెబ్బరలను గ్రహింపఁగలదు; తా నందు విహరింపఁ గలదు. జీలకఱ్ఱయయినను, జీవగఱ్ఱయయినను ఆమెకు శేషించిన దా భావనాప్రపంచమే.

ఇట్టి మనోలోకమున ఒంటిగా నున్న చూడమ్మ చనిపోయిన మగని బరువును మోయుచుండఁగా చూడఁజాలనటులు ఒకనాఁడు ఆప్రక్కనున్న మూగమేడ ముఖరితము కాఁజొచ్చెను.

౨

(క)

పరీక్ష లగుటచే సుబ్బారా వింటికి వచ్చెను. సామాను సర్దుకొనినవెంటనే అతఁడు రామస్వామిగారి యింటికి వచ్చెను.

"సుబ్బారావు మమ్ములను మఱచిపోలేదు" అని మాణిక్య మనెను.

"శరీర మారోగ్యముగ నున్నదా? పేపరు సరిగా వ్రాసితివా" అని రామస్వామి యడిగెను.

"సుమారుగా వ్రాసితిని" అని సమాధానము చెప్పుచు సుబ్బారావు వారిరువురకును నమస్కరించి వారిదీవన లందుకొనెను.

తనగదిలోఁ గూరుచుండి యేదియో యాలోచించుకొనుచున్న చూడమ్మ ఒడలెల్లయు చెవులుచేసికొని ఆమాటల నాలకించెను. అతనిని చూచుటకు లేచియు మరలఁ గూరుచుండెను. సంతోష దుఃఖములు ఛాయాతపములవలె నామె నాచ్ఛాదించెను.

"చూడ ఇంటిలోఁ లేదా" అని సుబ్బారా వడిగెను.

"అది యెక్కడికి పోతుంది నాయనా? ఇంటిలోనే వుంది" అని మాణిక్యము సమాధానము చెప్పి "చూడా" అని పిలిచెను.

సుబ్బారావు మెడయెత్తి తలుపువంక జూచెను.

తల్లి పిలిచిన పిలుపునకు చూడమ్మ ప్రత్యుత్తరించిన "ఆఁ." అను స్వరము మందరమో, అనుమందరమో చెప్పుట దుస్తరము కాని సుబ్బారావుమాత్రము సుందర మనుకొనెను. కొంచెముసేపటికి చూడమ్మ మెల్లగా బయటికి వచ్చెను.

సుబ్బారావు చూడమ్మను జూచి రెండేండ్లు దాఁటెను. రెండేండ్లలో నెన్నెని మార్పులు జరుగ వచ్చును. చూడమ్మ ఇపుడు వెనుకటి చూడమ్మ కాదు. చూడమ్మ శరీర మిపుడు పరిమళించు బంగారము. ఆ మోము మాటలు నేర్చిన చందమామ. ఆచూపులు మంత్రము లుచ్చరించు తూపులు. ఆనవ్వు వాడని పువ్వు. ఆపాదములు నడయాడు పద్మములు. ఆ మాట పాడని పాట. ఇట్టి చూడమ్మ యెట్టెదుటికి రాఁగనే సుబ్బారావుకన్నులు నిండిపోయెను. 'చూడమ్మ ఇంటిలో లేదా' అని యడిగిన సుబ్బారా విపుడు 'కిమన్యాస్సి'. చూడమ్మ అంతకంటె.

ఈనూాగతనము తమ యిరువురకేకాక మాణిక్యమునకుఁగూడ సహింపనిదాయెను. రామస్వామి నిట్టూర్చి మెల్లగా మెల్లలోని కేగెను. ఆగోష్ఠిలోని దుఃఖమును ఏవమును సిగ్గును పోఁగొట్టుకొనుటకు చూడమ్మ చాల ప్రయత్నించియు విఫల యాయెను. ఇంతలో సుబ్బారావు ధైర్యము తెచ్చికొని "నిన్నుఁ జూచి రెండేండ్లయినది" అనెను.

చూడమ్మ మోమెత్తెను. ఈసుబ్బారావు వెనుకటి సుబ్బారావుబావ కాఁడు. అతని గండఫలకములు నిగనిగలాడుచుండెను. నూనూగుమీసములు గల అతని ముఖము చూడ ముచ్చటగా నుండెను. శరీరభంగియందును, మాటతీరునందును చమత్కారము వెలసెను. అతఁడాఁడరాజ్యమునుండి మగరాజ్యములో ప్రవేశించెను. ఇట్టి సుబ్బారావును జూచి రిచ్చపడి చూడమ్మ "రెండేండ్లకు రెన్నెలలు తక్కువ" అనెను.

ఇటులు నెలలతోఁగూడ లెక్కచెప్పుటవలన సుబ్బారావుముఖము ఆలోచనచే నుద్దీప్తమాయెను. మెల్లనుండి లోనికి వచ్చి రామస్వామి "ప్రొద్దున ఎప్పుడు తిన్నాఁడో! చీకటిపడకముందు వంటకానీ" అనెను.

"మ ఉేమి తొందర లేదు. అన్నము తినని నాఁడే కడుపు బరువెక్కును. మెల్లగా కానీండి సెలవు" అనుచు సుబ్బారావు వెళ్లిపోయెను.

(ఖ)

సుబ్బారావుకు ఆపూఁట ఆఁకలి యెక్కువగనే వేసెను. కాని పిలుపునకుముందు వెళ్లఁగూడ దను బిఁతనముకూడ నెక్కువగనే యుండెను. మాణిక్యము వంట చేసి పిండివంటకమునకు సెనగపిండి కలిపెను. బూంది దూయవలయునని యామెసంకల్పము. ఇంతలో అంపపుపొట్టువలె తఱిగిన ఉల్లిపాయలను చూడమ్మ అచటికి తెచ్చెను. దానిని జూచి మాణిక్యము 'అతనికి పకోడీ లిష్టమాయేమి?' అని యడిగెను. 'నీవు పకోడీలే తలపెట్టితి వనుకున్నాను; పోనీ అవీ ఇవీకూడా చేస్తేసరి" అని చూడమ్మ అనెను. "మీనాన్న ఉల్లి ముట్టరు. నీవే పకోడీలు చివరికి వెయ్యి" అని మాణిక్యము బూంది దూయఁదొడఁగెను.

చూడమ్మ భోజనశాల తుడిచి పీఁటలువేసి విస్తళ్లు పఱచెను. తల్లిపని అయిన తరువాత ఆమె పకోడీలు వండఁగూరుచుండెను. ఆమెమనస్సులోని సంతోషమును గర్భీకరించుకొనినటులు కొన్ని పకోడీలు పొంగెను. పరిహసించుచున్నటులు కొన్ని వంకరటింకరలాయెను. కోపమును సూచించుచు కొన్ని కరకరపాకమునఁబడెను. కొన్ని ప్రేమను విశదీకరించెను.

రామస్వామి జపగృహమునుండి వెలికి వచ్చి—"అమ్మాయీ, వంటఅయిందా?" అని అడిగెను. బాణలి క్రిందదింపుచు చూడమ్మ 'అయిం—ది' అని అనుచుండఁగ 'అయిుంది, సుబ్బారావును పిలవండి' అని మాణిక్యము అనెను. రామస్వామి వొడ్డిలోనికిఁ జని 'సుబ్బారావూ' అని ఆహ్వానించెను. "వచ్చె వచ్చె" నను ప్రత్యుత్తరముతోపాటు పట్టుతాపితాతో సుబ్బారావు వడివడిగా వచ్చెను.

మాణిక్యము వడ్డన చేసెను. అభిఘరించిన పిదప "చూడా, అతని విస్తట్లో పకోడీలు వడ్డించూ" అని మాణిక్య మనఁగానే చూడమ్మ వచ్చి అతని విస్తరిలో వానిని జాఱ విడిచెను.

సుబ్బారావుదృష్టి చూడమ్మమీఁదికంటె వాని మీఁదనే యెక్కుడుగా ప్రసరించెను. తలుపుచాటున నున్న చూడమ్మ అతని యేకాగ్రదృష్టిని పరికించెను. పరితృప్తమగు నామెముఖము క్షణక్షణమున నొక్కొక్క కళచే నలఁకొని క్రమక్రమముగా పదునాఱు కళలచే పరిపూర్ణమాయెను.

పాపాటు పాఁటాలు కాఁగానే భోజనశాల సభా శాలగా మార్పనియెడల ఆఁడవారికి నష్టగా నుండును. సంయమము లేనివారు దానిని రచ్చగా మార్పక కూరు చుండలేరు. ఇట్టివారిలో మాణిక్యము మేటి. "ఈ శారదాఖిల్లుఁడు ముందు బతికేయెత్తు ఉన్నట్లు లేదు" అని ఆమె ప్రస్తావించెను.

కొద్దిరోజులనుండియు సుబ్బారావు మనుచరిత్రము చదువుచుండెను. దానిలోని 'శాంబరీభిల్లుఁడు' గుఱుతువచ్చి అతఁడు కొంచెము నవ్వెను. అపుడు అచటికి అతనిమామ వెంకటేశ్వర్లు వచ్చెను. చూడమ్మ పీఁట వేసెను. అతఁడు దానిమీఁదఁ గూరుచుండెను.

మాణిక్యము మరల నిటులనెను: "పెండ్లి ఎప్పుడు చేసుకుంటావు? బెండకాయ ముదిరినా బెమ్మచారి ముదిరినా పనికిరారు."

వెంకటేశ్వర్లు ఇటు లనెను: "సంబంధాలమీఁద సంబంధాలు వచ్చిపడుతున్నవి. పెండ్లిమాట అంటే ఇతగాఁడేమో పెండ్లికూఁతురై పోతాఁడు."

"మాకు ఈమాటే తెలియదే" అని మాణిక్య మనెను.

"తెలిసి ఏమి లాభము? ముంగలికివచ్చిన లక్ష్మిని కాలితో తన్ని పాఱవేస్తున్నాఁడు. ఈయార్నెల్లనుంచి కుంచాలవారిసంబంధం అంటే మనలో కోరుకోఁదగినది గదా! వారువచ్చి దేవులాడి పోయినారఁట పాపం! పెలిగ్రాములకు వెచ్చపెటుతున్నారు ఎంతయినా! మీదగ్గిఱ ఈవర్తమానం పడేస్తే ఫలిస్తుం దని నాకు నమ్మకం" అని వెంకటేశ్వర్లు అనెను.

"అయితే ఇఁక లగ్ననిశ్చయం చేస్తాం. ఏమి సుబ్బారావూ మాటాడవు?" అని మాణిక్య మనెను. బదులు పలుకక పీఁటమీఁదినుండి లేచిన సుబ్బారావుకు తలుపుకడ నిలిచి గంభీరముగా నాలోకించుచున్న చూడమ్మముఖము కానిపించెను.

(౪)

సుబ్బారావు పెండ్లికి వచ్చిపడుచున్న సంబంధముల నన్నిఁటిని లెక్కవేయుటకు విసుకు పుట్టును. పెండ్లికూఁతుండ్ల ఫోటోగ్రాపుల కొక ఆల్బము చాల లేదు. కట్నములను, కానుకలను, మరియాదలను వ్రాయింపఁదలఁచుకో ఒకగుమాస్తాకు చేయితిరుగని పని.

సుబ్బారావుకు తల్లిదండ్రులు లేకపోవుటవలనను, ఉన్నమామయు చందమామ యగుటచేతను, తాను ఊరక కూరుచుండఁజాలకపోవుటచేతను మాణిక్యమునకు చేతినిండ పనిదొరకెను. సుబ్బారా వతిబలనంతము మీఁద పెండ్లికూఁతుళ్ల ఫోటో లామెకు వశపఱిచెను. అందచందములను బాగోగులను నిర్ణయించుటకు మాణిక్యము చూడమ్మసహాయ మపేక్షించెను. చూడమ్మ ఆబొమ్మలను జూచి తానును ఒక బొమ్మ యయి పోయెను.

అల్లుఁడు పోయినపిదప చూడమ్మను వెంటవేసికొని మాణిక్యము అనేకపెండ్లిండ్లకు వెళ్లెను. చూడమ్మ వైధవ్యము పరిసిపోయి చాలకాల మాయెను. ఈసుబ్బారావు పెండ్లి హడావడియంతయు తనమీఁదుగనే జరుగవలెనని మాణిక్యము— ఊహ. కావున ఈ విచారము చూడమ్మకు విచారము కలిగించు నని మాణిక్య మూహింపలేదు.

చూడమ్మమనస్సు మొదట కొంచెము కలఁత నొందెను. పిదప దుఃఖమును వశపఱిచికొని చూడమ్మ ఆ

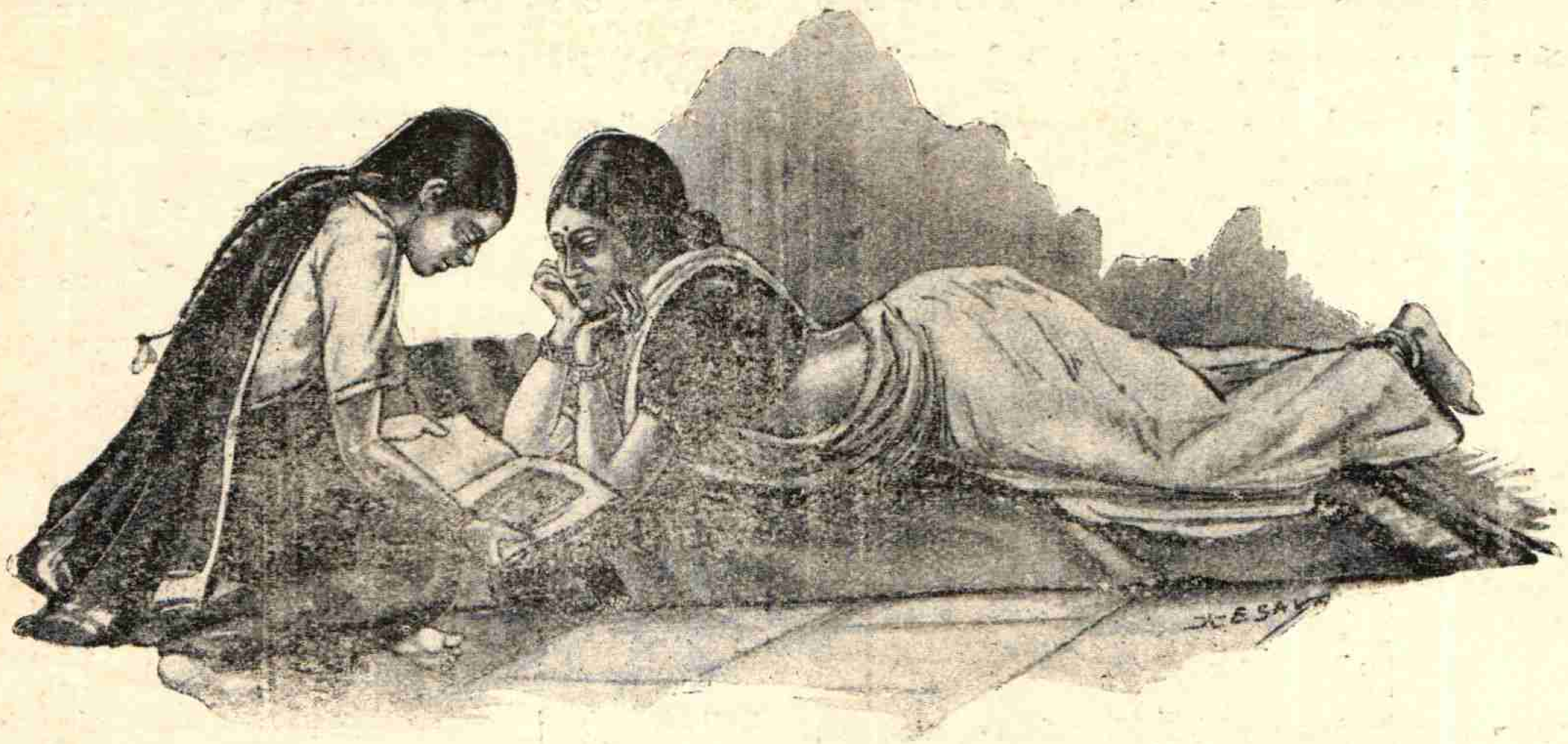

"చూడమ్మ ఆ ఆల్బమునే తెరచి ఒక్కొక్క బొమ్మనే తిరుగవేయఁ దొడఁగెను."

ఆల్బమును తెఱచి ఒక్కొక్క బొమ్మనే తిరుగవేయఁ దొడఁగెను. మాణిక్య మాబొమ్మల వంశావళిని సంపత్తిని వర్ణించి చెప్పుచుండెను.

మాణిక్యము చేయువర్ణనలో ఆకాశపాతాళము లే కాని మధ్యమార్గము లేదు. అగుచో రంభ, కానిచో కాకి. అగుచో కోకిల, కానిచో గాడిదె. అగుచోలక్ష్మి కానిచో పెద్దమ్మ. ఇట్టివర్ణనలతో ఆఆల్బములో ముప్పాతిక మువ్వీసము కావచ్చెను. మునిసిపల్ ఆఫీసునుండి టంగు మని గంట వినఁబడెను. పెండ్లికూఁతుండ్ల చరిత్ర రచనమునందు తన్మయి యయి యున్న మాణిక్యము తలయెత్తి 'ఒకటి', 'రెండు', 'మూడు', 'నాలుగు', 'అయిదు', 'ఆఱు' అని లెక్కపెట్టి 'అమ్మ' అని తత్తఱపడి 'వంటవేళ అయినది' అని దులుపుకొని వడివడిగా స్నానశాలలోని కేఁగెను.

చూడమ్మ అచటనేకూరుచుండి మఱిరెండుమూడు బొమ్మలు తిరుగవేసెను. నాలుగవబొమ్మను తెఱచెను. అది ఫొటొగ్రాఫువలె లేదు. అది చేతగీచిన బొమ్మ. దానిని జూచుచున్న చూడమ్మ వ్రేలుగాని, కేలుగాని, కన్నుగాని, వెన్నుగాని కదల లేదు.

ఆ బొమ్మ తనను పోలియున్నటు లగపడెను. పరిశీలింపఁగా దానిపోలిక తనకు చాలదగ్గఱగానున్నటు లుండెను. చూడఁగా జూడఁగా అది తనచిత్తరువే.

చూడమ్మకను లార్ద్రములాయెను. ఆమె దీర్ఘముగా నిశ్వసించి ఆచిత్తరువును జూచుచు రెండు నేతుల తోడను రెండుపెదలను గభాలున మూసివయిచెను. ఆమె కనులుఆయాల్బముఅట్టమీఁదికి వంగియుండెనేకాని ఆమె మనసు ఆచిత్తరువును గీచినవానిమీఁద వ్రాలెను. అంతట ఆమె అదేరీతిగా లేచి మెలమెలగా గదిలోనికిఁ జనెను.

చొరవచేసికొని సుబ్బారావు ఆగదిలోనికి వచ్చి చూచుసరికి ఆల్బములో వేలువెట్టి కన్నీళ్లతో చెక్కిళ్లు తడిసి మొగ మెఱ్ఱబాఱి చూడమ్మ శయనించి యుండెను. ఆమె వడిగాలేచి గోడకేసి తిరిగెను. మరల సుబ్బారావుదెస మోము త్రిప్పఁగనే ఆ కన్నీళ్లు లేవు. మొగమున ఆ ఎఱ్ఱదనమును లేదు. సమ్మోహనవిద్యచే ఆమె క్రొత్తరూపెసఁగినటు లాయెను. శైశవమునందలి 'చూడ' వలె నతని కపు డామె గోచరించెను. అతఁడు ఆమార్పునకు ఆశ్చర్యచకితుఁ డాయెను. చూడమ్మ యించుకయు సంకోచింపక యిటు లనెను—'ఆకుర్చి మీఁద కూర్చుండుఁడు.'

'చిత్తము, అని సుబ్బారావనెను. చూడమ్మ యీమాటకు కొంచెము నవ్వి "మీరు 'చిత్తము' అన నక్కఱలేదు. అదిసరిగాని కుంచాలవారిపిల్ల అన్నివిధము లా బాగున్నది, మీరింక పెండ్లి చేసికొనుండు" అనెను.

'కుంచాలవారి కూనమ్మను చేసికొనవలసినదని యేనా మీయాజ్ఞ?'

'సరిలెండు! నన్ను 'మీరు మీరు' అనియందు రేమి? కుంచాలవారిపిల్ల కూనమ్మయా? బంగారు సుత్ర మువలెనున్నది. కట్నములాకఱవుతీరునంత.'

ఈ మాటలు వినుచున్న సుబ్బారావుముఖము ఏ దేశమునకో పోయినటు లుండెను. విచిత్రమయిన వదన భంగితో నతఁడిటు లనెను—'చూడా! నన్ను కుంచాల పిల్లను చేసికొనుమందువా? చేసికొనుమందువా?'

ఆముఖభంగిని, ఆస్వరమును వినుచున్న చూడమ్మ కనులు ముకుళితములు కాఁదొడఁగెను. ఆమె 'చేసి కొనుఁడు' అని చెప్పఁదలఁచుకొనెను గాని ఆకంఠము చెప్పనీయలేదు. ఆమె రివ్వున వంటయింటిలోనికి పోఁదలఁచి తలుపులకడ కరిగెను. సుబ్బారావు బాహులు సాఁచి ద్వారమున కడ్డముగా నిలువఁబడి 'పోనీయను' అనెను. 'తెరచాటుట కొట్టుట యేడ నేర్చితివి?' అని చూడమ్మ యనఁగా 'మీకడనే' అని సుబ్బారావనెను. అపుడు వంటయింట సంధ్యావందనము ముగించుచున్న రామస్వామి 'అమ్మాయీ విస్తళ్లువేయుము' అని యెలుఁగెత్తి పలికెను. చూడమ్మ వంగి సుబ్బారావుచేతిక్రిందుగా తూనీఁగవలె రివ్వున నిర్గమించెను.

(ఖు)

వడ్డన సమాప్తిచేసి మడిగట్టుకొని యున్న కూఁతురుచేతికి నేతిగిన్నె యిచ్చి మాణిక్యము కంఠము సవరించుకొని యిటు లనెను: "నాయనా సుబ్బారావూ, మాకు చూడ ఒకటే, నీవు ఒకటే కాదు. కొడుకు లేనిలోటు మాకు నిజంగా లేదు. నీ పెండ్లి ముచ్చట నా మీఁదుగా జరుపనిస్తే కొడుకును కననందులకు ఉండే లోటు భర్తీ అవుతుంది."

సుబ్బారావు మోమెత్తి యొకతూరి మాణిక్యమును, ఒకతూరి చూడమ్మను జూచి మరల తలవంచుకొనెను. మాణిక్యము మరల నిటు లనెను: "ఉన్న సంబంధాలలో కుంచాలవారి సంబంధముకంటె గొప్ప సంబంధము లేదు. ఆపిల్లా నీవూ కలిసివుంటే రంభానల కూబరులున్నట్లు ఉంటారు."

సుబ్బారావు చరాలున మోమెత్తి చూడమ్మను జూచెను. ఆమెమొగ మెఱ్ఱఁబాఱియుండెను.

"మాటాడవేమి?" అని మాణిక్యము ముదలకించెను.

మాటాడకేమి? ఇదిగో మాటాడుచున్నాను— 'నేయి' అని సుబ్బారావనెను. చూడమ్మ నేతిగిన్నెతో సుబ్బారావును సమీపించెను.

"గడుసుతనమనఁగా ఇల్లా ఉండాలి. పెండ్లి మాట అడుగఁగా 'నేయి' అని సమాధానమా? నేతిని కట్టుకుంటావా యేమి? సరేకాని యేమే చూడా, ఇంతమంది పెండ్లికూఁతుండ్లను చూస్తిమికదా, కుంచాల వారిపిల్లవంటి పిల్ల మఱి కనఁబడునా? నీవు చెప్పు!" అని మాణిక్యమనెను.

"ఔను" అనుమాట పరవంకరలతో చూడమ్మ నాలుకచివరనుండి బయటఁబడుటయు, ఆమెచేతిలోని నేతిగరిటె సుబ్బారావువిస్తరిలోఁ బడుటయు ఒకతూరియే జరిగిపోయెను.

మాణిక్యమునకును రామస్వామికిని దెలియకుండ సుబ్బారావా నేతిగరిటెను ముద్దుపెట్టుకొనెను. చూడమ్మచేయి పులకలెత్తెను.

మాణిక్యమిటు లనెను: "ఏమయ్యా సుబ్బారావూ మాటాడవు?"

"మాటాడకేమమ్మా వినుఁ! ఆఁడవారు పసందు చేసిన పిల్ల మగవారికెటులు నచ్చును? ఆఁడవారి కాఁడవారందఱును బాగానే కానుపింతురు. మగవారికి మగవారందఱును బాగానే కానుపింతురు. ఆఁడది మగవానిని

పసందు చేయవలయును ; మగవాఁడు ఆఁడదానిని పసందు చేయవలయును. ఏమందువు ? " అని సుబ్బారావనెను.

"ఆలాగా ఇదో కొత్తమాట. ఇంగ్లీషు చదువులలో ఉన్నది కాఁబోలు. పోనీ, నీమాటే న్యాయం. మగవాళ్ల చేతనే పసందు చేయిద్దాము. ఏమండీ ! మీరు చెప్పండి- కుంచాలవారిపిల్ల బాగుండునా బాగుండదా?" అనిమాణిక్యము మగనివంక తిరిగెను.

రామస్వామి యిటు లనెను—" నా కనులకు బంగారముగనే యున్నదికాని సుబ్బారావుకనులు ఏమిచెప్పునో ! "

చూడమ్మహృదయము తపతప కొట్టుకొనియెను. ఆమె తలుపుచాటున నిలుచుండి సుబ్బారావుముఖము నుండి ఏమిమాటలు వినఁబడునో యని దిగులు పడుచుండెను.

సుబ్బారావు చూడమ్మమొగము చూచెను. వెలవెలబారిన యామె మొగము శూన్యాకాశమువలె నుండెను. అందుకు లోలోన మురియుచు సుబ్బారావు ఇటు లనెను : " మామగారూ, ఎందు కింత డొంక తిరుగుడు? నేను బి. యే. ప్యాసుకానిదె పెండ్లి చేసికొనను."

చూడమ్మముఖాకాశమున విదియనాఁటి చంద్రకళ కానవచ్చెను.

మాణిక్య మిటు లనెను : "ఈకాలపు కుర్రవాళ్లందరికినీ ఇదో ఫేషన్. మంచి సంబంధాలన్నీ పోగొట్టుకొని తరువాతతరువాత మాకు దాంపత్యసుఖము లేదని అఘోరించడమే కాక అంగలితో చెప్పుకోవడంగూడా ఒక ఫేషన్. నాయనా సుబ్బారావూ, నీవు అందరివంటివాఁడవు కావు. నామాట విను. ఈ సంబంధం పోనీకు ! తరువాత పస్తాయిస్తావు."

సుబ్బారావు చూడమ్మముఖము జూచుచు నిట్టులనెను—" అత్తా, అంతపట్టు పట్టకు. బి. యే., ప్యాసు కానిదే పెండ్లిచేసికొననని నేను లోఁగడనే ఒట్టు పెట్టుకొంటిని. ఒకవేళ కుంచాలవారిపిల్లయే వ్రాసిపెట్టియున్నను అప్పటికి పాసిపోదు. ఇపుడా పిల్లకు పదియేండ్లేకదా ! "

" ఎంత ఒట్టు పెట్టుకొంటివి ? ఒట్టూ లేదు పిట్టూ లేదు. తెలిసి తెలియని ఒట్లకు విలువేమిటి ? " అని మాణిక్య మనెను.

" అటు లనకు. ఒట్టు ఒట్టే " అని సుబ్బారావు అనెను.

రామస్వామి యిటు లనెను— "ఒట్టు పెట్టుకొనఁదగునా కూడదా అను విచారము ముందే ఉండవలయును. పెట్టుకొనిన తరువాత ఒట్టు ఒట్టే. "

మాణిక్య మిటులనెను : " మీరూ బాగానే చెప్పారు. " తలుపుచాటున దీర్ఘనిశ్వాస మొకటి బయలుదేరి భూమిని స్పృశించెను.

(౫)

సుమారు రెన్నెలలు గడచెను. బంధువులయింట మడివంట చేయుటకు ప్రార్థింపఁబడి మాణిక్యము వెళ్లెను. నేఁటి కామె రాదు. కావున చూడమ్మ యంతయు సుబ్బారావు మనస్సై కూరుచుండెను. అంత ఆగది లోనికి సాధికారముగాఁ బ్రవేశించి తపాలావాఁడు ఒక కట్టను బల్లమీఁద టప్పునఁ బడవయిచెను.

' అబ్బ ! ' అని చూడమ్మ తలయెత్తి చూచెను. తపాలావాఁడు అంతలో ' సెలవు ' అని వెళ్లిపోయెను. చూడమ్మ పేపరు విప్పిచూచెను. పేపరంతయు అంకెలే.

చూడమ్మకు సుబ్బారావునంబరు తెలియును. వెంటనే ఆనంబరు కనఁబడెను. ఆమె తనసంతోషమును పైకి ఉబుకనీయఁదలఁచుకొనలేదు గాని వెంటనే ఆ పేపరు తండ్రికడకుఁ దీసికొనివెళ్లి " సుబ్బారావు బావ ప్యాసయినాఁడు " అనెను.

' అగును. అతఁడు ప్యాసగును ' అని రామస్వామి కొంచె మాలోచించుచు ' అతని కొక మంచి పారితోషిక మిచ్చిరమ్మ ' అని ఆదేశించెను. ఈమాట వినినంతనే చూడమ్మహృదయము జలదరించి వెనువెంటనే పులకించెను.

చూడమ్మ మరల తనగదిలోని కరిగి పారితోషిక మున కాలోచించుచుఁ గూరుచుండెను. ఏ పారితోషికముమీఁదను ఆమెకు పాలుపోలేదు.

"ప్రేమ కేది యొసఁగినచో పారితోషిక మనిపించుకొనును? ప్రేమకుఁదగిన పారితోషిక మీ విశ్వమున నేవస్తువు కలదు? ప్రేమకు తూఁగున దొక్క ప్రేమయే. రెండవ తక్కెడలో నీబ్రహ్మాండముల నన్నిటిని బెట్టితూఁచినను మొదటితక్కెడ చలింపదు" అని యిటులామె తలపోయుచుండఁగా రామస్వామి మెల మెల్లగా వచ్చి 'ఏమమ్మా, ఏమి పారితోషిక మిచ్చి వచ్చితివి?' అనెను. చూడమ్మ తెల్లఁబోయి 'ఏమి యును లేదు' అనెను.

'అది యేమి? చీకటి పడినది. నీ కేమి కావలయునో చెప్పుము, తీసికొనివత్తును' అని రామస్వామి యనెను.

'పారితోషికమునకుఁ దగిన దీప్రపంచమున నాకేదియుఁ గానరాలేదు.'

రామస్వామి కొంచె మాలోచించి "అగు నగు" నని రెండుమాఱు లుచ్చరించి "పిచ్చిదానా! ప్రేమతో నేది యిచ్చినను పారితోషికమే. పత్రము, పుష్పము, ఫలము, తోయము – ఇది యంతయు పారితోషికమే. కుడకొక నూలుపోగేని పారితోషికమే యగును" అనెను.

"నిక్కమే నాకు తోఁచలేదు. కొండంత దేవరకు కొండంతపత్రియెవరె తేఁగలరు?" అని చూడమ్మ యనెను.

"అగును ప్రొద్దుపోవుచున్నది. నీ కేవస్తువు కావలయునని యున్నది?"

"నాకు వస్తువు నిస్సార మనిపించుచున్నది. అయినను ఒక పూవిచ్చి నాసంతోషమునే పారితోషిక మొనరించి వత్తును."

"మంచిది" అని రామస్వామి తన ఆఫీసు గది లోనికి వెళ్లిపోఁగనే చూడమ్మ వేషభూషలచే క్రొత్తయై సుబ్బారావుమేడకు దారితీసెను. ఆదారిలో ఎన్ని యెన్ని సంగతులు తన హృదయమున గుఱుతుచేసికొనెనో, ఆదారిలో తా నెంతసేపు నడిచెనో దాని కంతు లేదు. చూడమ్మ మేడయెక్కి గదివంక చూడఁగనే సుబ్బారావు లేచి 'స్వాగతము', అనెను. ఆమాటచే చూడమ్మయొడలు కంపించెను; నడక స్తంభించెను. 'ఎన్నాళ్లకిచటికి వచ్చితివి' అని సుబ్బారావెదురు వచ్చి చేయి పట్టుకొని బలవంతముగా గదిలోనికిఁ దీసి

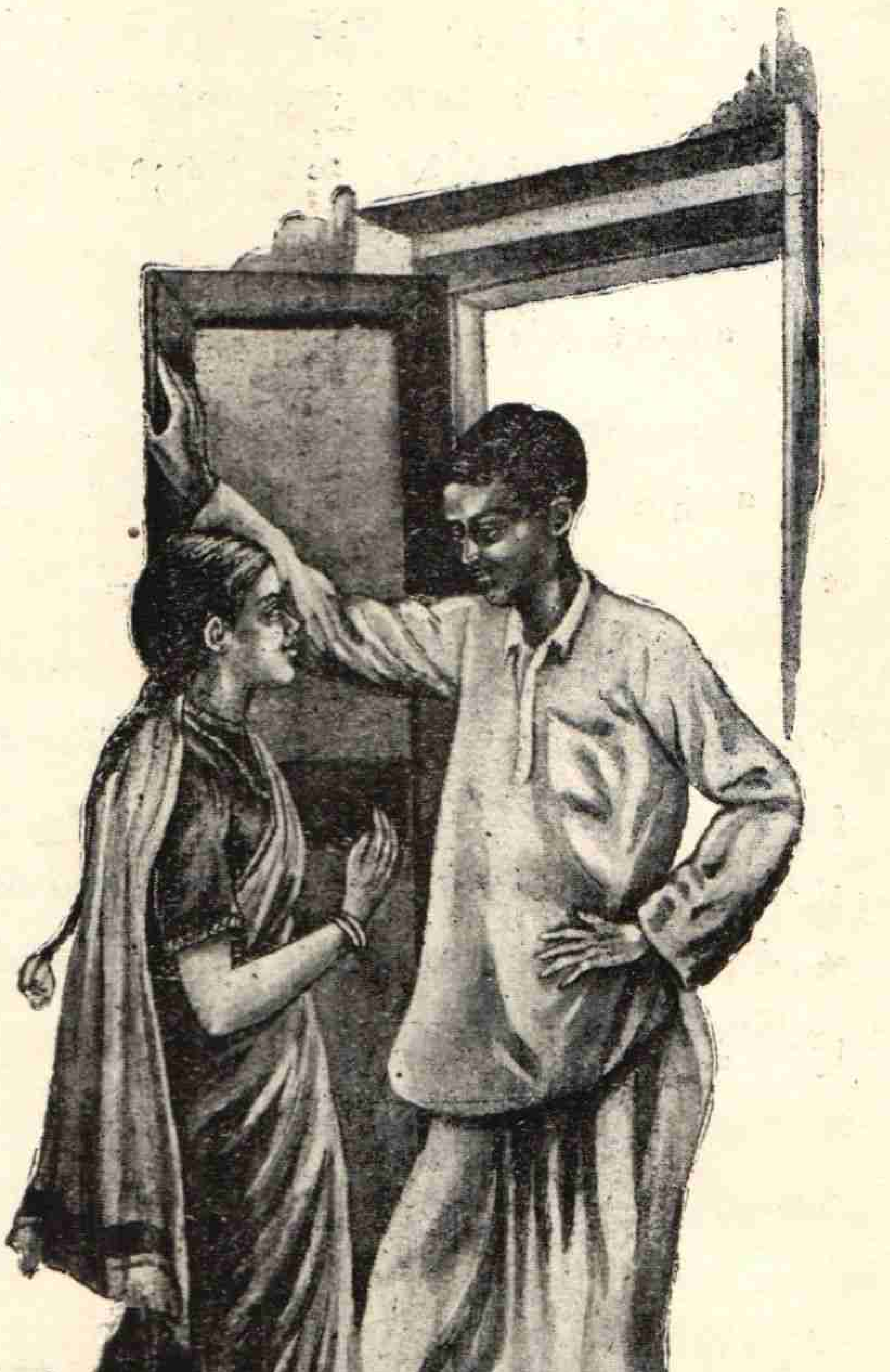

కొనిపోయెను. స్వేదబిందువులచే ఆమెమోము పుష్పించెను. ఆచూడమ్మ తానచట బందియయిపోయినటులు భయపడెను.

'ఇచటనే మన పెండ్లి, గుఱుతున్నదా?' అని సుబ్బారావనెను. సిగ్గుచే ఆరక్తమయిన మొగము వెంటనే నిరుసగవున అవదాతము కాఁగా చూడమ్మ "అవును, ఇటనుండియే మాయమ్మ రెండు మొట్టి నన్ను జరజర లాగుకొనిపోయెను" అనెను.

"నాకన్న నీకే యెక్కుడు గుఱుతు ఉన్నట్టు లున్నదే! సరికాని మీయమ్మ అపుడు లాగుకొని పోఁగలిగెను గాని యిపుడు లాగుకొనిపోఁజాలదు."

"అవును! ఇట్టివి ఆఁడవారికే యెక్కుడు గుఱుతు. దానికేమి? మీరు ప్యాసయినందులకు మా నాయనగారొక పారితోషిక మిచ్చి రమ్మని నన్నుఁ బంపిరి."

"వారికే తోఁచెనా?"

ఈమాటకు ప్రత్యుత్తరము బడయక సుబ్బారావు "ఏమి పారితోషికము తెచ్చితివి?" అని యడిగెను.

"తగిన పారితోషికమేదియు నాకుఁ గానరాలేదు. చేతులూఁపుకొనుచు నేనే వచ్చితిని." "భేష్ నాకు నీవే పారితోషికమవు" అని సుబ్బారావు హఠాత్తుగా చూడమ్మను చుంబించెను. ఆమె గండస్థలమంతయు గులాబీపూలను త్రిమ్మరాయెను. అంత నామె పోవఁ బ్రయత్నింపఁగా సుబ్బారావడ్డువగిలెను.

"మీ రింతగా నిరోధించుచుంటిరే; నాకు మీ రేమి పారితోషిక మీఁగలరు?"

"నీకు నేను; నాకు నీవు."

"నిక్కముగా?"

"నిక్కముగా."

"ముమ్మాటికి?"

"ముమ్మాటికి."

"నేను విధవ నని మీరు మఱచియుందురు."

చూడమ్మ యిటు లనఁగనే సుబ్బారావామె ప్రక్క నిలువఁబడి యామెబుజముమీఁద బుజము వయిచి "ఇపుడో?" అని యనెను.

తలవని తలంపుగా సుబ్బారావుబాహువు తన మీఁదఁ బడుటచే చూడమ్మ నిస్సారమగు నీ ప్రపంచము నంత మఱఁగోలుపోయెను.

మన్మథుఁడు సమ్మోహనాస్త్రమును వేయు నను చుందురు. సుబ్బారావు బాహుపాశమును వేయనే వేసెను. బహుశా ఈరెండును ఆమెమీఁదఁ బ్రయోగింపఁబడియుండును ఏలనఁగా సుబ్బారావాగని తలుపులు వేయుటు చూడమ్మ కిసుమంతయుఁ దెలియదు.

[ముందరిసంచికలో సమాప్తము.]